

СЛАВКО ГОРДИЋ

ЧУДЕСНО У ЗАКРИЉУ СТВАРНОГ

Писац огромне стваралачке енергије и инвенције, чије дело има у свету невиђену медијску и критичко-интерпретативну рецепцију коју тек ваља самерити и расветлити, Милорад Павић нас — у осамдесетој години свога живота а тачно четврт столећа након појаве *Хазарског речника* — пресреће новом својом књигом. То је роман *Вещијачки младеж*, здружен у целину са још два од раније нам знана кратка нелинеарна романа (*Дамаскин* и *Сћаклени ђуж*). Дело је пропраћено поговором као својеврсним путоказом („Читалац као репродуктивни уметник”), који нас охрабрује да сами бирамо „стазу читања” и у књигу учитамо „сопствену љубавну причу”.

Аутопоетички пишчев коментар, у којем је књижевност замишљена као репродуктивна уметност, читаоци као репродуктивни уметници, издавач као диригент, а сам писац као неко ко „никада неће моћи да чује како читаоци изводе његова дела”, можда ипак представља својеврсну замку. Сви, поодавно, знамо да оно што стваралац накнадно каже о своме делу — свеједно да ли је посреди објашњење Поовог *Гаврана*, *Суматре* Милоша Црњанског или укупне поетичке алгебре Данила Киша — ваља схватити и као нову загонетку, па и варку, која није лишена извесне ироније. Знамо, такође, да се кључеви и браве у књижевној критици повремено мењају — тако да евентуална поетичка самосвест и искреност ауторова, као и читаочево херменеутичко умеће, ништа не озаконјују засвагда. То, у нашем случају, значи да се магија раније и нове прозе Милорада Павића не исцрпљује у смелој оригиналности једног поетичко-жанровског патента, ситуираног, у овом часу, од стране самог писца и неких његових тумача у такозвану „ergodic” литературу, временски и поетички новију од постмодерне.

Чаровитост ове прозе, по нашем утиску, има бројније и дубље корене од оних које разазнајемо као концепт нелинеарне приче, изукрштаних позиција писца, дела и публике, супротстављених родних перспектива и темпоралних инстанци садашњег и будућег, догођеног и могућног. Ни неисцрпна Павићева инвенција — свеједно да ли у његовој причи и причању умемо правити учене разлике између чудног и чудесног, чудесног и фантастичног — ни његова, сад већ слојевито наталожена и меланхолијом затамњена мудрост не могу се дефинитивно и поуздано „рубрицирати” ни као поетика ни као поглед на свет, свеједно да ли од уметности тражимо истину или од истине уметност, како би се, у парафрази, могла означити линија разграничења главних јунака *Вештачког младежа*.

Свет и говор Павићев се увек преливају преко рубова сваке и свачије интерпретације. Тако се и у новом његовом роману не дају разлучити сан и јава, мит и стварност, давнашње и данашње, фантастика и документарност, случајне и неизбежне сличности са реалним збивањима и личностима нашег и ауторовог времена. Једном су епизодном јунаку ове приче, Павлу Грубачу, у једном часу „сећања постала старија од њега”, док главни актери (сликар Филип Рубор и супруга му сликарка Ферета Су) као да имају бар по две будућности и две смрти. А што се, пак, садашњег часа тиче, ту и тад, ако смемо истргнути из контекста једну реченицу, „уосталом, нико себе не препознаје”.

Очаравајућа непредвидљивост Павићевог приповедања укључује у његовој најновијој књизи и неке, можда неочекиване, *миметичке* сигнале збиље! Аутор с репутацијом мага ониричке и фантастичке уметности речи, уме да нас у *Вештачком младежу* изненади просевима стварности, толико живе — и наше и укупне, светскоисторијске, и оовремене и оне свевремене, закономерно обзнањиване такозваним враћањем истог и већ виђеног — да неретко остајемо без даха, препознати и разоткривени, или пак изненадно даровани видовитим разазнавањем оног што смо тек магловито наслућивали! Таква су, поред толиких других, она прозрења о „закону брзог губљења сврхе”, тј. о технологији наше цивилизације која „једе саму себе”, или она, такође глобалног карактера, о медијима који не служе већ господаре, одлучујући о нама, нашем идентитету, постојању и непостојању, животу и смрти, независно од истине, или бар оног што држимо за истину. Таква су и она, нажалост више наша неголи свеопшта и нужна, осведочења о свевласти мржње, зависти и освете, увек најжешће кад је усмерена на добротинитеља. Таква су, најпосле, и небројена епифанична просветљења Павићевих јунака о „нелинеарним” природама и ме-

ђуодносима уметности, полности, љубави, материнства, младости, зрелости (као двоструке младости), старења и болести.

Неизбежно меланхоличан, Павићев романескни говор бива у *Вещијачком младежу* и даље чудесан, надахнут и надахњујући. И кад сведочи о болу и зебњи, наш писац склапа и расклапа с маштовитим, ослобађајућим умећем нове светове. И том и таквом зебњом на расклапање — да употребимо једну синтагму Воје Чолановића, нараштајно и поетички блиског Милораду Павићу — и том, дакле, колико сетном толико и игривом, па отуд и радосном приповедном слагалицом наш писац употпуњује и, можда, заокружује свој фиктивни универзум. Непоновљив и непропадљив. Јер, „што год је он дотакао није пропало“.

Ове би речи, којима Павић дочарава свога Филипа Рубора, читалац могао адресовати и на самог писца, Милорада Павића, укидајући тако ону раздаљину о којој, не без тестаментарне сете, говори наратор *Вещијачког младежа*: „... Шапућем из мрака своју причу некеме кога не познајем и нећу никада видети.“*

* Реч на промоцији књиге Милорада Павића *Вещијачки младеж*, у Матици српској, 14. априла 2009. године.